

УДК 39 (477.83/.86) «1939/1941»
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5984.2024/3.6>

Дрогобицька О.Я.

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

РАДЯНСЬКА ОКУПАЦІЯ ГАЛИЧИНИ 1939–1941 РР. НА СТОРІНКАХ СПОГАДІВ ВАСИЛЯ НІНЬОВСЬКОГО (1914–2002)

У статті проаналізовано спогади літературознавця, історика, етнографа, художника, громадського діяча і педагога Василя Ніньовського (1914–2002) «Відлуння ленінського пекла» як цінне історичне джерело до вивчення політики радянського окупаційного режиму на теренах Галичини у 1939–1941 рр. Також розкрито активну громадську роботу вчителя у міжвоєнний період, його участь у драматичному гуртку, заснуванні хору, курсів для неписьменних, філій педагогічного товариства «Рідна школа», молодіжних та кооперативних організацій. Простежено громадське життя, наукові та творчі досягнення митця на еміграції.

На думку авторки статті, спогади В. Ніньовського містять багато інформації про арешти національно свідомої інтелігенції і методи боротьби з нею. На основі мемуарів детально відтворено побут в'язнів станіславської тюрми (умови утримання в камері, особливості системи харчування, гігієни, способи комунікації та психологічної підтримки один одного). Розкрито жорстоке ставлення працівників органів НКВС до підозрюваних, способи отримання сфальсифікованих свідчень, тортури (карцер, позбавлення їжі та сну, допити на стільці, трощення кінцівок, фіктивний розстріл тощо). Авторка стверджує, що метою катувань було не тільки отримання потрібної інформації, а й фізичний та психологічний контроль над арештантами.

Звернено увагу на імена, прізвища активних діячів українського національно-визвольного руху, які постраждали від репресивної політики радянських окупантів, а також арешт керівництва польської нафтопереробної компанії «Полмін».

Не менш важливими, з точки зору авторки статті, є свідчення В. Ніньовського про розстріли в урочищі «Дем'янів лаз», які так довго приховувалися радянською владою.

Ключові слова: радянська окупація, Галичина, спогади, Василь Ніньовський, в'язниця, тоталітарний режим, окупація, побут.

Постановка проблеми. Події повномасштабної російсько-української війни, численні жертви серед мирного населення, масові поховання у містах Буча, Ірпінь, Ізюм, терор на окупованих територіях доводять, що Російська Федерація використовує тактику залякування і репресій, властиву для колишнього Радянського Союзу. З огляду на це, актуальним є вивчення репресивної політики радянської влади під час окупації Галичини (1939–1941 рр.). На наш погляд, найкраще аналізувати цю проблему із залученням першоджерел, до яких відносимо спогади «Відлуння ленінського пекла» літературознавця, історика, етнографа, художника та громадського діяча Василя Ніньовського (1914–2002).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тема радянської окупації Галичини 1939–1941 рр., або так званого «першого приходу совітів» неодноразово піднімалася сучасними науковцями. Попри це, спогади Василя Ніньовського так і не стали об'єктом окремого історичного дослідження.

Наразі маємо тільки невеликі замітки про автора у довідкових виданнях «Реабілітовані історією. Івано-Франківська область» [15], «Українська діаспора: літературні постаті, твори, біобібліографічні відомості» [16], брошурі П. Арсенича «Галичани – жертви більшовицького режиму» [1] та статтю С. Музиченка «Обшири таланту Василя Ніньовського» [7]. Тому дана стаття базується, головним чином, на джерелах, представлених мемуарним збірником «Коломия і Коломийщина» [4], спогадами в'язнів О. Крайківського [5], М. Наконечної [8] і безперечно працями самого В. Ніньовського [9–13, 17]. Серед останніх виділяємо книгу «Відлуння ленінського пекла», в якій автор детально описав свої поневіряння від часу приходу радянської влади у вересні 1939 р. до липня 1941 р.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз спогадів В. Ніньовського як важливого історичного джерела до вивчення політики радянського окупаційного режиму на теренах Галичини у 1939–1941 рр.

Виклад основного матеріалу. Перед тим, як проаналізувати мемуарний спадок В. Ніньовського, вважаємо за потрібне простежити основні віхи його життя і діяльності. Автор народився 9 лютого 1914 р. у с. Жукотин Коломийського повіту Станиславівського воєводства (нині Коломийського району Івано-Франківської області) у родині селян [10, с. 5]. Батько Іван був відомим на всю округу знахарем й лікував селян, за що змушений неодноразово сплачувати штраф [10, с. 132]. Також він належав до товариства «Відродження», яке вело антиалкогольну боротьбу та пропагувало здоровий спосіб життя [10, с. 97].

Юнак спершу навчався у місцевій початковій школі, далі продовжив освіту в Коломийській гімназії, де вступив до молодіжної патріотичної організації «Пласт» [10, с. 5]. У 1935 р. закінчив учительську семінарію у Заліщиках на Тернопільщині, однак роботу за фахом так і не отримав. Володіючи неабиякими організаторськими й художніми здібностями, розпочав активну громадську діяльність в рідному селі Жукотин. Зокрема, при читальні «Просвіти» створив драматичний гурток, сам виготовляв декорації до вистав і грав складні ролі, а також організував хор та укомплектував місцеву бібліотеку новітньою історичною літературою [10, с. 5]. Він же налагодив тісну співпрацю з просвітянськими осередками з сусідніх сіл, влаштовував курси для неписьменних та виступав з доповідями для усіх зацікавлених. Заснував філію педагогічного товариства «Рідна школа», де і вчителював за мізерну платню [10, с. 59].

Не менш ефективною була діяльність В. Ніньовського у сфері економіки та сільського господарства. З метою залучення якомога більше молоді до різних гуртків, вчитель виголошував агітаційні промови у селах Жукотин, Коршів, Ліски, Черемхів та Михалків [10, с. 59]. Щоб сприяти фінансовій грамотності населення, він створив «касу ощадності» й самотужки навчав її працівників, підтримував кооперацію та осередок товариства «Сільський господар» [10, с. 6]. Паралельно заочно навчався в Українському технічно-господарському інституті в Подебрадах (тогочасна Чехословаччина) і впродовж року відвідував художню школу Я. Лукавечького у Коломії [10, с. 7].

Активна робота у громадських товариствах змушена була призупинися із початком радянської окупації Галичини 17 вересня 1939 р. На початку своїх спогадів В. Ніньовський детально описав сім партійних функціонерів, які прийшли у село, щоб «національний лад перестановити на советський сурогат» [10, с. 19]. За наказом районного

відділу освіти він був призначений директором Коршівської восьмирічної школи, однак свої обов'язки виконував не довго. Конфлікт з окупаційною владою загострився тоді, коли голова райвиконкому заборонив йому та учням взяти участь у похороні однієї школярки, а щоб діти не спостерігали за процесією через вікна, наказав забілити їх вапном [10, с. 19]. Варто також зазначити, що невдовзі після інциденту учитель був викликаний на допит з метою перевиховання, а вже 20 серпня 1940 р. заарештований за антирадянську агітацію [15, с. 223].

Тоді у Коршівському районі за одну ніч було затримано 88 громадсько-політичних діячів, з яких 15 – з с. Жукотин. Арешти в селі проходили під керівництвом майора Народного комісаріату внутрішніх справ (НКВС) Григорія Бичкова [4, с. 633; 10, с. 98]. Не дивно, що серед заарештованих траплялося багато родичів чи знайомих. Так, у катівні В. Ніньовський зустрів свого брата Дмитра, а також чотирьох братів Прокопівих – родичів із сусіднього села Ліски. Умови утримання підозрюваних були нестерпними. «У двох малих, із зачиненими вікнами кімнатах було страшенно душно, а подих спирав їдко-кислий гідкий сопух, бо деякі арештанти блювали, інші спльовували кров, а ще інші – з нестримною фізіологічною притичкою виділяли сечу» – згадував вчитель [10, с. 26].

Арештантів у причепі, призначеному для транспортування військових коней, перевезли до в'язниці у м. Станіслав¹, де катування продовжилися. Після прибуття В. Ніньовського тимчасово помістили у шафу, яка більше скидалася на «стоячу труну» на замку. Такі шафи мали розмір 1×1×2 метри і не були забезпечені належною вентиляцією [10, с. 28]. Автор зазначав: «Я стояв у темній порожній домовині, лише вісім дірок у стелі лупали на мене своїми вирлами. Мозок наче завмер, жодна думка наче не підпливала до нього» [10, с. 28].

Після численних побоїв, В. Ніньовського кинули до камери № 132, переповненої ув'язненими. «...Один закривавлений, з опуклим обличчям, другий без сорочки, весь у ранах, третій зі струпами на плечах і грудях, тіло четвертого вкрите синіми басаманами, у п'ятого перебитий ніс, у його сусіда надірване вухо, ще інший без передніх зубів, з розпухлими від побоїв губами. На підлозі біля мене непорушно лежав понівечений, зі збитим на квасне яблуко обличчям чоловік. Неподалік голий в'язень теревив вивернуту сорочку, шукаючи вошей» – так він описував своїх сусідів по камері [10, с. 30].

¹ Сучасний Івано-Франківськ.

Автор також детально змалював камеру розмірами 7×5 метрів з підлогою з грубих ялинових дощок та двома заґратованими вікнами. Якщо до приходу радянської влади у ній розміщувалися від чотирьох до шести в'язнів, то тепер – усі 42 [10, с. 31]. Зауважимо, що ця камера не була винятком, адже, як згадував інший полонений цієї в'язниці, Омелян Крайківський, у його камері замість шести ледве вміщувалися 44 в'язні [5, с. 141].

Арештовані спали на долівці, підкладаючи під голову клунки з одягом і черевики. Оскільки місця не вистачало, то вкладалися відпочивати по черзі: поки 28 в'язнів лягали на підлогу, решту 14 стояли під стіною. Коли наставала відповідна година, мінялися місцями. Особливо складна ситуація була із дотриманням елементарної гігієни. Для справляння природних потреб у кутку камери стояла «параша» – циліндрична бочка без накриття [10, с. 31]. Один раз на добу її забирали та спорожнявали «робочі», тобто в'язні, засуджені за крадіжку. Згідно правил внутрішнього розпорядку, один раз на тиждень арештанти мали право прийняти душ («баню»). Однак цього ніхто не дотримувався, тому його відвідували раз на 3–4, а то й більше тижнів. Так само рідко проводили дезінфекцію особистих речей ув'язнених [10, с. 32].

Окремий розділ спогадів В. Ніньовський відвів опису тюремних харчів. Харчування безперечно було убогим і не відповідало жодним вимогам. Приблизно о 6-й – 8-й годині ранку роздавали чай і хліб (по 400 грам на кожного, згодом норму зменшили до 350 грам). В'язні ділили свій пайок на сніданок, обід і вечерю. Хліб випікали з домішками, тому він не відзначався високими смаковими властивостями. Іноді подавали погано випечений хліб, з так званим «закальцем». Тоді арештанти з'їдали скоринку, а з глевкого тіста виліплювали шахи. Раз на тиждень замість хліба видавали четвертину паляниці, спечену з борошна з домішками гірких висівок. Інколи при випіканні такої паляниці в тісто добавляли дрібно перетерту смерекову тирсу, або ж половину, що викликало обурення усіх в'язнів. Цікаво, що з початку червня 1941 р. розмір денної норми зменшено до 300 грам, а з 26 по 30 червня їх перестали видавати взагалі [10, с. 51, 52].

Зазвичай під час роздачі хліба арештантам видаляли й дві грудки цукру до чаю, або ж у долоню сипали одну ложку цукру-піску. Чай наливали у металеві миски, які одразу ж і забирали, оскільки тримати посуд у камері заборонялося.

Напій теж не вирізнявся смаком чи насиченістю кольору, часто це була просто тепла вода з тухло-кислим присмаком, чи навіть чай, приправлений перцем [10, с. 52].

Обід тривав від 11.00 до 13.00. Здебільшого привозили супи різних видів: пшоняний, гречаний, капустяний, з примерзлого картоплею чи надмірно соленою дрібною рибою. Дуже рідко подавали «юшку з тельбухів». Інколи перші страви замінювали рис з олією, змішаною з технічним мастилом, чи пригорща тюльки, або ж один оселедець на чотирьох арештантів. До цих «делікатесів» обов'язково додавався ополоник води [10, с. 53]. Вечеря розпочиналася о 16.00 і закінчувалася в 18.00, однак асортимент страв практично не відрізнявся, адже «щодня пополудні обслуга розводила окропом, а то й лише злегка підігрітою водою залишки обіду, додавала до них трохи продуктів тогоденної обідньої рецептури – й вечеря була готова» [10, с. 53]. Автор книги наголошував, що неякісні та низькокалорійні харчі жахливо «розворушували» голод і помітно впливали на психічний стан в'язнів [10, с. 51–52].

Згідно з правилами внутрішнього розпорядку один раз на два тижні арештанти могли скористатися послугами «лавочки» – пересувного столика, на якому розкладали чорний хліб та найдешевші цигарки, махорку й папір для самокруток. Одна особа могла придбати не більше 2 хлібин, 12 цигарок чи 2,5 грамів махорки та 1 аркушу газетного паперу. Однак цей привілей отримували тільки ті арештанти, в яких під час обшуку були вилучені кошти. Зазвичай вони купляли 2 буханки та 12 цигарок, з яких по одній хлібині та цигарці віддавали тим, хто не мав грошей [10, с. 53–54]. У такий спосіб в'язні підтримували один одного і намагалися проявити емпатію у нелюдських умовах.

Особливих зусиль треба було докласти, щоб отримати сірники, адже їх вилучали під час обшуку й не продавали. Дехто проносив сірники до камери затиснутими між пальцями, або ж випрошував у вартового. Цікаво, що за допомогою голки, особливо вправні в'язні розколювали голвку сірника на дві, а той чотири частини [10, с. 54].

У «Відлунні лєнінського пекла» В. Ніньовський описував процес комунікації між арештантами з різних камер: «Для такого зв'язку ми мали горизонтальний “телефон” (в'язні називали його “дучка”), який з'єднував нас із камерами праворуч і ліворуч. “Телефон” той містився трохи нижче від туалетного сидала. [...] в кутку камери здавна було пристосоване фаянсове сидало, аби аре-

штанти могли справляти свої природні потреби. Позаду цього пристрою була кругленька дучка, сантиметрів шість у діаметрі, закоркована чопом. За більшовицьких часів механізм із сідалом не діяв» [10, с. 70].

Коли потрібно було налагодити зв'язок із сусідніми камерами, арештанти-вартові ставали на чати коло отвору в дверях, крізь який наглядач стежив за поведінкою в'язнів. Найспритніший «телефоніст» Орест Плав'юк «лягав на підлогу, виймав чіп і глухо ляпав долонею по дучці, звук той переносився трубою сідала до пристрою в сусідній камері й викликав їхнього «телефоніста». Почувши відгук із сусідньої камери, Орест устромляв голову в куток між стіною й задньою конструкцією сідала, балакав у дучку, через яку розмова передавалася сусідньому «зв'язківцеві». По закінченні розмови знов закорковував дучку чопом» [10, с. 70].

Як стверджує дослідник О. Коломийчук, дещо пізніше в стінах станіславської тюрми було винайдено достатньо ефективну форму внутрішньов'язничної комунікації – «Рунда» [3]. «Рундою» називали передачу письмової інформації окремим шляхом: не з однієї камери в іншу, а через харчоблок чи посудомийку [2]². На металевих мисках арештанти видряпували свої особисті дані чи псевда, короткі написи, вироки, передавали інформацію родичам та ін. Наприклад, на одній із таких мисок було видряпано: «Василя Бараника перевезли з тюрми Чортківської до Станіславівської та приєднали до транспорту в незнане» [10, с. 71]. На іншій – «Оля С. і Надія Б. кара смерті. Маруся Г. вже з нами по касації дістала 10 літ» [1, с. 40]. Останній напис, як і багато інших, переписав 3 вересня 1941 р. економіст в'язниці Д. Храбтин на прохання громадсько-політичного діяча М. Литвиновича [1, с. 42].

Популярним способом передачі інформації була також тонка мотузка з тягарцем, до якої кріпилася записка чи якийсь невеликий пакунок. Для забезпечення горизонтального зв'язку, цю нитку з тягарцем опускали вниз і сильно розгойдували, щоб в'язні з вікон, розташованих ліворуч чи праворуч, могли спіймати її гачком [10, с. 71]. Таку передачу арештанти між собою називали «коником» [5, с. 138]. Одного разу саме завдяки цьому засобу в'язні з камери №132 відправили дівчатам-смертницям власноруч виготовлену

голку. Натомість у Великодню суботу 1941 р. ті передали блакитну стрічку з вишитим жовтими нитками надписом: «Христос Воскрес! Воскресне Україна! Маруся, Надя, Оля» [10, с. 73]. У такий спосіб дівчата не тільки хотіли підтримати своїх побратимів, але й на власному прикладі засвідчити незламність свого національного духу та тверду віру в майбутнє визволення України.

У спогадах В. Нінювського знаходимо й методи, якими намагалися вибити зізнання. Зокрема, мова йде про мережу зрадників, які доносили інформацію органам НКВС, а також різні способи тортур, що застосовувалися як до чоловіків, так і жінок [10, с. 32–34]. Наприклад, ув'язненого на прізвище Гудима змушували годинами сидіти на краю стільця від чого «хрящ пекло, як вогнем», а потім ще й вибивали його з-під ніг. Далі наказували лягти на спину таким чином, щоб голова і руки висіли з одного боку крісла, а ноги – з другого. Кайданками кати стягували руки й ноги до купи, спричиняючи неймовірний біль [10, с. 34].

До «класичних» способів тортур належало розтрощення пальців рук за допомогою спеціального затискача та позбавлення в'язнів сну. У спогадах детально відображено цей спосіб отримання сфальсифікованих свідчень: «Від тривалого стояння ноги катованого наче грубшали, пухли, перетворювалися на колоди. Тіло набирало ваги й уже, здавалося, важило цілу тонну; задубілим ногам несила була слугувати йому надійною опорою – коліна підкошувалися, й арештант присідав» [10, с. 35].

Сам автор спогадів також неодноразово піддавався тортурам. Після кількох невдалих спроб вибити зізнання, його помістили в маленьку кімнату з крижаною водою на долівці, яку наглядчі називали між собою «адіночная камера», «камера приниження», а в'язні – «ленінська яма», «калюжа» чи «карцер». Це приміщення не мало вікон, а тільки заграбований отвір для провітрювання. Так само не було ліжка. Його заміняв спеціальний металевий каркас, який також служив знаряддям для тортур. Як тільки виснажений голодом і холодом в'язень хотів сісти щоб перепочити, гострі леза перекладин впивалися в його тіло [10, с. 76–77].

З психологічної точки зору особливо негативний вплив на в'язнів здійснював так званий «фіктивний» розстріл. Зокрема В. Нінювський описав, як йому в одному з приміщень в'язниці, яке

² Слово «runda» – польського походження, означає рух навколо доріжки, дороги, шляху (наприклад, почесне коло на стадіоні наприкінці змагань велосипедистів) тощо [2].

³ Мова йде про Марію Грабовенську, Надію Білобрат і Ольгу Слюсарчук. Детальніше про поневіряння дівчат у станіславській в'язниці див. Наконечна М. «У тюрмі НКВД в Станіславові» [8, с. 364–366]; О. Л. Л. «На вічну пам'ять подругам полум'яних літ» [14, с. 367–369].

нагадувало залу суду, зачитали смертний вирок за статтею 54 (п. 2, 6, 11) Кримінального кодексу УРСР. Після цього одразу ж відвели у підвал, де імітували розстріл. «Мені здалося, що куля наскрізь продірявила мій мозок. Нерви рвалися, наче мотузки з лика, у вухах лунали постріли. Я знав, що ще живу, але страх паралізував усі мої чуття і скував м'язи, ноги мертвими стовбурами вросли в поміст» – писав автор про свій травматичний досвід [10, с. 93].

У спогадах зустрічаються й інші, не менш жахливі, обставини побуту в'язнів. Наприклад, якщо арештантові наказували збиратися разом з речами, то це означало, що його переводять до іншої камери чи в'язниці, або ж забирають на етап у Сибір і останній варіант – на розстріл. Коли ж підозрюваного виводили з камери, а речі забирали тільки на наступний день, це означало, що того вже «пустили в расход», тобто розстріляли [10, с. 37].

Крім цього, на сторінках книги часто знаходимо прізвища активних діячів національно-визвольного руху, серед яких Юліан Гуляк з Бучаччини. Він був товаришем по навчанню В. Ніньовського й довго переховувався від енкаведистів [10, с. 42]. Автор також згадує про обставини арешту керівництва польської нафтопереробної компанії «Полмін», в тому числі й головного інженера П. Мазурека. Перебуваючи у в'язниці, той часто любив дискутувати на теми українсько-польських відносин, ставлення Німеччини до Польщі та України тощо. Крім нього, у камері знаходилося ще десять арештантів польської національності [10, с. 45–47]. Серед в'язнів камери №132 були й два радянські прикордонники, яких вкинули туди за неналежне виконання обов'язків [10, с. 40].

Справжній суд над затриманими з Коршівського району відбувся тільки наприкінці травня 1941 р. [10, с. 101]. Після оголошення вироку В. Ніньовського перевели в камеру смертників, а вже 29 червня разом з усіма в'язнями (близько 900 осіб) загнали до колишньої тюремної каплиці [10, с. 110–111]. Далі з зав'язаними за спиною руками вклали у вантажівки та повезли на розстріл у сумнозвісне урочище «Дем'янів лаз» на околицях с. Пасічна (нині район в Івано-Франківську). Там автору спогадів дивом вдалося врятуватися, адже, скориставшись загальною панікою, викликаною появою у небі німецьких літаків, один із засуджених зіштовхнув його до ями з понівеченими тілами. Після від'їзду енкаведистів за черговою партією ув'язнених, він разом із двома товаришами зумів втекти [10, с. 115–116].

Про масштаби цього злочину, скоєного радянською владою під час відступу, свідчать розповіді мешканців навколишніх сіл. Наприклад, як згадував Б. Вінтоняк, «три дні у лазах гудів трактор, а під його шум розстрілювали людей. До лісу привозили і розстріляних в'язнів зі станіславської тюрми... кожного дня вранці я бачив, що вся вузька дорога скроплена кров'ю» [6, с. 87]. Схоже знаходимо у свідченнях Г. Федика «До тих нещасних, що були розстріляні в лісі, підвозили розстріляних з станіславської тюрми. Ранком на шляху, що вів до лісу, наші селяни бачили свіжу кров. Кров капала з машин, які перевозили небіжчиків» [6, с. 91–92].

Зауважимо, що після дивовижного порятунку В. Ніньовський не довго перебував на свободі. Вже у 1944 р. його арештували німці та запроторили до концтаборів. Після звільнення у 1945–1948 рр. він очолював Комітет українців у Гогенемсі (Австрія) та учителював у школі табору для переміщених осіб. Емігрувавши до Канади, вивчав природничо-математичні науки, педагогіку, філологію в Альбертському та Оттавському університетах [16, с. 339]. Викладав у Саскачеванському та Манітобському університетах. Як лінгвіст займався науковою і видавничою діяльністю, написав праці «Міжнародний воєнний трибунал про Україну» [11], «Поетичні образи та мітологічні сліди в колядках і щедрівках Гуцульщини» [12], «Поетичні форми Івана Франка», «Антоничів таємний перстень» [9], історичний нарис «Коломия – столичне місто Покуття» [4] та інші. Важливу роль для популяризації української культури в Канаді відіграли видані ним «Український зворотний словник» на 60 тисяч слів і «Українсько-англійський та англо-український словник» [17]. Перебуваючи в еміграції, розвинув свій талант художника. Зокрема, у 1980 р. в Українсько-Канадському архіві-музеї була влаштована його персональна виставка графічних робіт [7, с. 83–84]. Помер у Канаді в 2002 р., так і не відвідавши Батьківщину.

Висновки. Таким чином, попри всі наукові та творчі досягнення Василя Ніньовського, найважливішими у його друкованій спадщині є спогади «Відлуння лєнінського пекла». Саме їх можна розглядати як цінне історичне джерело до вивчення політики радянського окупаційного режиму на теренах Галичини у 1939–1941 рр. Особливо багато інформації вони дають про арешти національно свідомої інтелігенції і методи боротьби з нею. У книзі детально відтворено побут в'язнів станіславської тюрми, а саме:

умови утримання в камері, харчування, гігієна, способи комунікації та психологічної підтримки. Найтрагічніші сторінки спогадів розкривають нелюдське ставлення окупантів до підозрюваних, шляхи отримання сфальсифікованих свідчень, тортури. Останні були неодмінною складовою роботи репресивно-каральної системи органів НКВС і вирізнялися особливою жорстокістю по відношенню як до чоловіків, так і до жінок. Карцер, позбавлення їжі та сну, допити на стільці, трощення кінцівок, фіктив-

ний розстріл – це далеко не повний список катувань, які застосовувалися до арештантів. Їхньою метою було не тільки отримання потрібної інформації, а й повний фізичний та психологічний контроль над затриманими, позбавлення їх можливості об'єктивно оцінювати ситуацію та адекватно реагувати.

Не менш важливими є свідчення В. Нінювського про розстріли в урочищі «Дем'янів лаз», які так довго приховувалися радянською владою, однак ця тема потребує окремого дослідження.

Список літератури:

1. Арсенич П. Галичани – жертви більшовицького режиму. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2006. 72 с.
2. Бойчук З. «Заходіть – не плачте. Виходіть – не смійтеся!». Підпільний зв'язок «рунда» зі Станіславської в'язниці. URL: <http://www.rpo.if.ua/index.php?act=page&id=642> (дата звернення: 10.08.2024).
3. Коломийчук О. Як з приходом «перших совітів» в'язні Станіславської тюрми передавали інформацію. URL: <http://pravda.if.ua/yak-z-pryhadom-pershyh-sovitiv-vyazni-stanyslavivskoyi-tyurmy-peredavaly-informacziyu/> (дата звернення: 10.08.2024).
4. Коломия й Коломийщина. Збірник споминів і статей про недавнє минуле. Філадельфія, 1988. 960 с.
5. Крайківський О. «Визволителі»: описи-спогади; літ. ред. Я. Радевич-Винницький. Дрогобич: Відродження, 1998. 815 с.
6. Круцик Р. «Дем'янів лаз». Геноцид Галичини. К.: Видавничий дім «ПРОСТІР», 2009. 352 с.
7. Музиченко С. Обшири таланту Василя Нінювського. *Народна творчість та етнографія*. 1992. № 1. С. 83–84.
8. Наконечна М. У тюрмі НКВД в Станіславові». *Альманах Станіславської землі*. Нью-Йорк – Торонто – Мюнхен 1975. Т. II. С. 364–366.
9. Нінювський В. Антоничів таємний перстень і число три. Мюнхен: Український Технічно-Господарський Інститут, 1977. 13 с.
10. Нінювський В. Відлуння ленінського пекла. Івано-Франківськ: Ярина, 2017. 140 с.
11. Нінювський В. Міжнародний воєнний трибунал про Україну. Едмонтон: Видано фондом Товариства Українських Сеньйорів імені Марка Боєслава, 1989. 230 с.
12. Нінювський В. Поетичні образи та мітологічні сліди в колядках і щедрівках Гуцульщини. Мюнхен: Український Технічно-Господарський інститут, 1968. 32 с.
13. Нінювський В. Український зворотний словник. Мюнхен-Едмонтон: Накладом української книгарні в Едмонтоні, 1969. 482 с.
14. О.Л.Л. На вічну пам'ять подругам полум'яних літ. *Альманах Станіславської землі*. Нью-Йорк – Торонто – Мюнхен 1975. Т. II. С. 367–369.
15. Реабілітовані історією. Івано-Франківська область. Кн. 2. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2006. 990 с.
16. Українська діаспора: літературні постаті, твори, біобібліографічні відомості / Упорядк. В. А. Протасової. Донецьк: Східний видавничий дім, 2012. 480 с.
17. Українсько-англійський і англо-український словник / Уклад. В. Нінювський. К.: МП «Памятки України», 1993. 690 с.

Drohobytska O.Ya. SOVIET OCCUPATION OF HALYCHYNA IN 1939–1941 ON THE PAGES OF THE MEMOIRS OF VASYL NINOVSKYI (1914–2002)

The article analyzes the memoirs of the literary critic, historian, ethnographer, artist, public figure, and teacher Vasyl Ninovskyi (1914–2002) «Echoes of Lenin's Hell» as a valuable historical source for studying the policy of the Soviet occupation regime in Halychyna in 1939–1941. The author also analyzes the teacher's active public work in the interwar period, his participation in a drama club, the founding of a choir, courses for illiterates, branches of the pedagogical society «Ridna Shkola», youth and cooperative organizations. The author reveals the active public life, scientific and creative achievements of the artist in exile.

According to the author of the article, V. Ninovskyi's memoirs contain a lot of information about the arrests of nationally conscious intellectuals and methods of struggle against them. Based on the memoirs, the author recreates in detail the life of the prisoners of the Stanislawka prison (conditions of detention in the cell, peculiarities of the food system, hygiene, methods of communication and psychological support for each other). The author reveals the cruel treatment of suspects by NKVS officers, ways of obtaining false testimony, and

torture (solitary confinement, deprivation of food and sleep, interrogations on a chair, crushing of limbs, fictitious executions, etc.) The author argues that the purpose of torture was not only to obtain the necessary information, but also to exercise physical and psychological control over the prisoners.

Attention is drawn to the names of active figures of the Ukrainian national liberation movement who suffered from the repressive policies of the Soviet occupiers, the arrest of the management of the Polish oil refinery company «Polmin».

No less important, from the author's point of view, is V. Ninovski's testimony about the executions in the «Demianiv Laz» tract, which were concealed by the Soviet authorities for so long.

Key words: *Soviet occupation, Halychyna, memoirs, Vasyl Ninovskyi, prison, totalitarian regime, occupation, everyday life.*

Публікація створена в рамках стипендіальної програми Центру діалогу ім. Юліуша Мєрошевського.